

Спеціалізованій вченій раді ДФ 35.051.185

Львівського національного університету

імені Івана Франка МОН України

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора економічних наук, професора Варналія Захарія Степановича

на дисертаційну роботу Шопської Юлії Костянтинівни на тему

«Інструменти зміцнення фінансової безпеки сектора малого підприємництва», подану на здобуття ступеня доктора філософії спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

з галузі знань 07 «Управління та адміністрування»

Актуальність теми.

В умовах фінансово-економічної нестабільності та повномасштабної війни з боку російської федерації істотно ускладнилося середовище функціонування суб'єктів сектора малого підприємництва України. Об'єктивно існуючі проблеми малого підприємництва у фінансовій сфері, як от – брак основного та оборотного капіталу, труднощі в залученні інвестицій, висока вартість та складність доступу до банківського кредитування тощо доповнилися новими викликами у сфері фінансової безпеки підприємництва, пов'язаними з прямими збитками суб'єктів господарювання від руйнувань складських, виробничих приміщень та торговельних об'єктів, фінансуванням витрат з релокації бізнесу, зростанням витратомісткості виробництва, неритмічністю бізнес-процесів, послабленням ліквідності і платоспроможності тощо. Тому проблематика вдосконалення інструментів зміцнення фінансової безпеки сектора малого підприємництва є актуальною та потребує нових напрацювань, як в частині теоретико-методичного, так і прикладного забезпечення.

Саме на проблематиці поглиблення теоретичних засад, розвиток науково-методичних підходів та обґрунтування практичних рекомендацій щодо вдосконалення інструментів зміцнення фінансової безпеки сектора малого підприємництва сфокусоване представлене до опонування дослідження Шопської Ю. К.

Актуальність дослідження також підтверджується науковим внеском здобувачки у науково-дослідну роботу, оскільки дисертація пов'язана з тематикою наукових досліджень кафедри економіки та публічного управління факультету управління фінансами та бізнесу Львівського національного університету імені Івана Франка за темою: «Публічне управління у XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації» (номер державної реєстрації 0121U110239), у межах якої авторкою обґрунтовано прикладні засади зміцнення фінансової безпеки сектора малого підприємництва та конкретизовано інструменти державної політики в цій сфері.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації.

Детальне ознайомлення зі змістом дисертації та науковими працями Шопської Ю. К. дає змогу робити висновок про те, що більшість наукових положень, висновків та рекомендацій є достатньо обґрунтованими.

Вдало обраний предмет і об'єкт дослідження, визначена мета, яка полягала в поглиблення теоретичних засад, розвиток науково-методичних підходів та обґрунтування практичних рекомендацій щодо вдосконалення інструментів зміцнення фінансової безпеки сектора малого підприємництва, обумовили цілісність дисертаційної роботи. Комплекс завдань, які поставлені та вирішені в роботі, дали змогу здобувачці логічно структурувати роботу та розкрити її зміст.

Для отримання наукових результатів дослідження дисертанткою проведено критичний аналіз наукових джерел з питань теорії фінансів, фінансової безпеки, фінансового менеджменту, публічних фінансів. Здобувачкою опрацьовано

значну кількість наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених, та інших джерел, а саме: закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, рішення Національного банку України, нормативно-правові акти Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України, статистичні матеріали Державної служби статистики України, аналітичні матеріали вітчизняних і міжнародних економічних організацій, монографії та публікації вітчизняних і зарубіжних авторів, Інтернет-ресурси, використано результати власних досліджень авторки, що дало змогу підтвердити авторські аргументи та зробити обґрунтовані висновки, які мають як теоретичне, так і практичне значення.

Достовірність наукових положень дисертаційної роботи підтверджується опублікуванням їх у наукових фахових виданнях, апробацією на конференціях та використанням у практичній діяльності органів місцевого самоврядування та регіональних органів влади, а також у навчальному процесі Львівського національного університету імені Івана Франка.

Кількість, зміст та обсяг друкованих праць Шопської Ю. К. відповідають вимогам щодо опублікування результатів дисертації на здобуття ступеня доктора філософії і дають право авторці на публічний захист.

Таким чином, зазначене вище дає підстави робити висновок про самостійно виконане, завершене дослідження, яке відповідає задекларованій темі, меті, базується на власних підходах до виконання визначених завдань.

Практичне значення отриманих результатів.

Основні результати дослідження впроваджено у практичну діяльність:

- Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України, зокрема запропонований проблемно-орієнтований підхід до стратегічного планування політики зміцнення фінансової безпеки сектора малого підприємництва;

- Департаменту економічної політики Львівської обласної військової (державної) адміністрації при обґрунтуванні низки положень Стратегії розвитку

Львівської області на період 2021-2027 років, а саме рекомендацій щодо визначення мети, стратегічних пріоритетів та системи інструментів регіональної політики;

- Європейської бізнес-асоціації, зокрема пропозиції з інституціалізації організаційних засад політики стимулювання розвитку й забезпечення фінансової безпеки вітчизняних суб'єктів малого підприємництва на засадах поєднання інструментарію забезпечення позитивних кількісних зрушень та реалізації системно-структурного потенціалу у національній економіці (що підтверджується відповідними довідками, представленими у Додатку Г).

Дисертація має практичну значущість для освітньо-наукової програми, а її результати дослідження можуть бути корисними у процесі підготовки здобувачів вищої освіти.

***Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій,
сформульованих у дисертації.***

На особливу увагу заслуговують положення наукової новизни, які дисертанткою винесено на захист, як такі, що вирішують наукове завдання, пов'язане з поглибленням теоретичних засад, розвитком науково-методичних підходів та обґрунтуванням практичних рекомендацій щодо вдосконалення інструментів зміцнення фінансової безпеки сектора малого підприємництва України.

Зокрема, у дисертації:

- набули подальшого розвитку концепційні положення поняття «фінансова безпека сектора малого підприємництва» за рахунок визначення елементів внутрішньої структури фінансової безпеки цього сектора економіки (забезпеченість, стійкість, ефективність, захищеність, розвиток) (рис. 1.1 на с. 40 дисертації), її системно-структурних характеристик (стан, міра, здатність) (рис. 1.2 на с. 43 роботи) та функціонально-структурних компонент (ресурсної, інвестиційної, фінансово-господарської, боргової та страхової) (рис. 1.3 на с. 44 рукопису);

- розвинуто теоретико-методичні положення визначення загроз, аналізування стану та формування системи інструментів зміцнення фінансової безпеки сектора малого підприємництва за рахунок їх побудови на засадах узгодження з характеристиками внутрішньої структури фінансової безпеки цього сектора економіки, а саме – ресурсною забезпеченістю і самодостатністю, стійкістю, стабільністю, ефективністю функціонування, захищеністю від викликів і загроз, здатністю до розвитку й прогресу (п.р. 1.2 дослідження на с. 46-61);

- обґрунтовано теоретико-методичні засади поняття «сектор малого підприємництва», який запропоновано розглядати як цілісну частину економіки, що у поєднанні з врахуванням специфіки поняття «фінансова безпека сектора малого підприємництва» дало змогу систематизувати провідні фінансові аспекти розвитку і реалізації фінансового потенціалу цього сектора економіки (рис. 1.8 на с. 77 рукопису);

- набули подальшого розвитку методико-прикладні засади аналізування фінансової безпеки сектора малого підприємництва, а саме розроблено і апробовано авторський методичний підхід до композиційного оцінювання й визначення інтегрального індексу рівня безпеки у проекції зміни детермінант середовища функціонування і розвитку суб'єктів цього сектора економіки, виявляти динамічні системно-структурні зв'язки між змінними, що сприяє розробленню рекомендацій щодо вдосконалення інструментів зміцнення фінансової безпеки сектора малого підприємництва (п.р. 2.2 на с. 107-124 роботи);

- набули подальшого розвитку методико-прикладні положення планування державної політики зміцнення фінансової безпеки сектора малого підприємництва, зокрема авторкою обґрунтовано уточнено стратегічні пріоритети регулювання та визначено дієві фінансові інструменти, реалізація яких дозволяє їх досягти (рис. 3.1 на с. 158 дисертації);

- розроблено науково-методичний підхід до здійснення форсайту політики зміцнення фінансової безпеки сектора малого підприємництва в Україні за

рахунок виявлення причинно-наслідкових зв'язків детермінант фінансового бізнес-середовища та рівня фінансової безпеки суб'єктів цього сектора національної економіки (п.р. 3.2 на с. 152-168 рукопису);

- розвинуто прикладний інструментарій державної політики зміцнення фінансової безпеки сектору малого підприємництва в Україні за рахунок адаптації світового досвіду в цій сфері, однак з диференціацією регулюючих інструментів за напрямками: (1) *розвитковий* (орієнтований на створення сприятливого підприємницького середовища) та (2) *превентивно-стабілізуючий* (має на меті попередження і протидія економічним злочинам та кібершахрайствам) (п.р. 3.3 на с. 188-205).

Загалом, сформульовані у дисертації висновки та пропозиції сформульовані коректно, характеризуються науковою новизною, мають теоретичне і практичне значення.

***Повнота викладу результатів дослідження в наукових публікаціях,
зарахованих за темою дисертації.***

Основні наукові положення та висновки дисертації опубліковані в достатній кількості та повною мірою відображають зміст роботи.

За результатами виконання дослідження опубліковано 13 наукових праць обсягом 7,55 д.а. (5,35 д.а. належить особисто авторці), а саме: 6 наукових статей у фахових виданнях України, у т. ч. 1 у періодичних наукових виданнях, що індексуються у міжнародних наукометричних базах Scopus та Web of Science), 1- додатково відображає результати досліджень та 6 тез доповідей на науково-практичних конференціях. Результати дослідження доповідалися на 6 науково-практичних конференціях.

Зміст опублікованих наукових праць здобувачки, які зараховані за темою дисертації, та профіль друкованих видань відповідають чинним вимогам до висвітлення отриманих результатів дисертаційної роботи на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Структура та обсяг дисертації.

Структура дисертаційної роботи Шопської Ю. К. є цілісною, логічною та завершеною. Робота викладена з використанням коректного наукового стилю. Всі розділи наукового дослідження змістовно пов'язані між собою, що забезпечує цілісне сприйняття заявленої проблематики дослідження відповідно до теми та мети дослідження.

Дисертація має класичну структуру, складається із анотацій (українською і англійською мовами), списку публікацій здобувачки за темою дисертації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний текст дисертації, який викладено на 197 сторінках, містить 21 таблицю і 21 рисунок. Список використаних джерел має 188 найменувань на 18 сторінках. Додатки розміщено на 14 сторінках.

Оформлення роботи відповідає вимогам МОН України до кваліфікаційних наукових робіт на здобуття ступеня доктора філософії відповідно до Наказу МОН України від 12 січня 2017 р. №40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету й основні завдання, визначено об'єкт, предмет, методи дослідження, охарактеризовано інформаційну базу, наведено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, їх апробацію та особистий внесок здобувачки.

У першому розділі дисертації (с. 28-83) «Теоретичні засади та інструменти зміцнення фінансової безпеки сектора малого підприємництва» розвинуто концептуально-змістовні характеристики сектора малого підприємництва, узагальнено еволюцію інституційно-правових засад малого підприємництва в Україні та фінансові аспекти його розвитку, поглиблено теоретичну сутність та розкрито змістовні характеристики фінансової безпеки сектора малого підприємництва, детерміновано інструменти зміцнення фінансової безпеки сектора малого підприємництва.

У другому розділі дисертації (с. 84-151) «Фінансова безпека сектора малого підприємництва: аналіз та оцінювання» наведено результати

аналізування стану та тенденцій розвитку сектора малого підприємництва України у проекції забезпечення його фінансової безпеки, комплексного оцінювання фінансової безпеки сектора малого підприємництва, ідентифікації недоліків та загроз послаблення фінансової безпеки цього сектора національної економіки в Україні.

У третьому розділі роботи (с. 152-217) «Стратегічні орієнтири та інструментарій зміцнення фінансової безпеки сектора малого підприємництва» обґрунтовано пріоритети та дієві інструменти зміцнення фінансової безпеки сектора малого підприємництва в Україні, здійснено форсайт зміцнення фінансової безпеки цього сектора національної економіки, визначено ефективні світові практики та інструменти їх імплементації в Україні задля зміцнення фінансової безпеки сектора малого підприємництва.

У загальних висновках та висновках до розділів зроблено узагальнення проведеного дослідження та викладено основні його наукові та практичні результати. Висновки до дисертації добре кореспондуються із завданнями дослідження.

Додатки дисертаційної роботи містять допоміжні матеріали, які розширюють зміст наукової роботи та дозволяють краще зрозуміти методіку проведених досліджень у сфері фінансової безпеки сектора малого підприємництва.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності.

Ознайомлення із дисертацією та науковими працями Шопської Ю. К. дає підстави стверджувати, що авторкою дотримано принципи та норми академічної доброчесності. Використання положень, праць та висловлювань інших авторів містять відповідні коректні посилання на першоджерела для текстових та ілюстративних запозичень.

Академічний плагіат та фабрикація відсутні, порушень академічної доброчесності не виявлено.

Зауваження та дискусійні положення дисертаційної роботи.

Не зменшуючи практичної цінності, значимості та достатньо високого рівня дисертаційної роботи дисертаційну роботу Шопської Ю. К., слід звернути увагу на окремі дискусійні положення, які потребують додаткових пояснень та уточнень, а саме:

По-перше, позитивно, що в дисертації піднімається проблема забезпечення фінансової безпеки на рівні сектора національної економіки. Таким чином, фокус уваги переміщається на рівень державної фінансової політики. Однак, як відомо, проблематика забезпечення фінансової безпеки різнорівнева та багатосуб'єктна. Відтак, у підрозділі 1.2 роботи слід було здійснити теоретико-методичний аналіз інструментів зміцнення фінансової безпеки сектора малого підприємництва не тільки на рівні держави, але й безпосередньо в системі фінансового менеджменту суб'єктів господарювання – представників сектора малого підприємництва.

По-друг, у підрозділі 2.1 на с. 88 дисертації авторка наводить рис. 2.1. «Виклики фінансової безпеки суб'єктів сектора малого підприємництва в умовах повномасштабної війни». Наведені на розробці виклики загалом не викликають дискусії, однак у тексті роботи слід було навести більше фактажу, зокрема фактичних підтверджень, у тому числі міри їх прояву в економіці та фінансовій системі України під час повномасштабної війни.

По-треть, у табл. 2.9 на с. 109 дисертації авторка навела склад індикаторів, які використовувалися для інтегрального оцінювання рівня фінансової безпеки сектора малого підприємництва. У розробці вказано, які з індикаторів авторка відносить до стимуляторів, а які до дестимуляторів. Однак, як відомо, на сьогодні такий чіткий розподіл вважається дискусійним, оскільки більшість показників до певної межі можуть трактуватися як стимулятори, однак при її перетині переходять в ранг дестимуляторів і навпаки.

По-четверте, у підрозділі 2.3 здобувачкою виявлено та наведено головні недоліки державної політики забезпечення фінансової безпеки сектора малого підприємництва в Україні (на прикладі Львівської області). Це представлено у

табл. 2.11. Однак, щодо усунення зазначених недоліків відсутні рекомендації у третьому розділі дисертації.

По-п'яте, цікавою розробкою авторки, яка, при тому, має значне прикладне значення, є побудова форсайту зміцнення фінансової безпеки сектора малого підприємництва (підрозділ 3.2). Здобувачка, фактично, досліджує, прогнозує і моделює яким чином буде змінюватися фінансова безпека аналізованого сектора економіки у підсумку зміни провідних факторів бізнес-середовища. Однак, ще більшого значення набуло б ця розробка якби було показано вплив не тільки на фінансову безпеку сектора малого підприємництва, але й на окремі параметри фінансової безпеки держави.

По-шосте, як відомо, сектор малого підприємництва України, по суті, інституційно складається з трьох груп суб'єктів: малих підприємств, мікро підприємств та фізичних осіб – підприємців. Відповідно, існують специфічні ознаки як функціонування та розвитку їх суб'єктів, так і виклики й загрози фінансовій безпеці, у тому числі в сучасних умовах повномасштабної війни. Відтак, і державна політика як в цілому, так і щодо формування та реалізації інструментів зміцнення фінансової безпеки цих трьох підсекторів сектора малого підприємництва мала б диференціюватися. Однак, ці аспекти в роботі практично не висвітлюються.

Водночас, висловлені зауваження не зменшують високий рівень вагомості отриманих наукових результатів і загалом позитивної оцінки дисертаційної роботи Шапської Ю. К.

Загальний висновок.

Дисертаційна робота Шопської Юлії Костянтинівни є завершеною, логічно побудованою самостійною працею, в якій отримано науково обґрунтовані результати дослідження, які розв'язують поставлені наукові завдання. Робота виконана на достатньо високому науково-теоретичному та методичному рівні, містить наукову новизну, відповідає принципам академічної доброчесності.

Тема і зміст дисертаційної роботи відповідають спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», а обсяг та оформлення – чинним вимогам, які ставляться до такого виду наукових робіт.

За своїм змістом та якістю теоретико-методичних і прикладних розробок дисертаційна робота Шапської Ю. К. відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 283 від 03.04.2019 р. та № 502 від 19.05.2023 р.), Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019 р.) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 р. та № 502 від 19.05.2023 р.), а сама авторка – Шопська Юлія Костянтинівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Офіційний опонент:

**доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
професор кафедри фінансів
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка**

Захарій ВАРНАЛІЙ